

ROZUMNIE (37) *av*

rozumnie (36), **rozumno** (1), [rozumnie *a.* rozumno]; rozumno *LibLeg.*

o jasne; -e (4) *Oczko, GórńTroas* (2), *SarnStat*, -é (1) *Calep*; -o *prawdopodobnie jasne* (tak w -o *av*).

[*comp* rozumni *ListyPol.*]

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII w. (z *Cn*).

Przysłówek od „rozumny” (37) :

1. Z pomocą rozumu, kierując się intelektem, wiedzą, mądrze; racjonalnie; też: sprytnie, przebiegle; *rationabiliter HistAl, Cn; intelligenter Mącz, Calep; gnare, gnariter, mature Mącz; cum scientia PolAnt; ingeniose, perspicaciter, sapienter, solerter Calep* (32) : Miłtrzu ty twoje obiady/ Práwieć łą mądrych bieśiady. Włzytko rozumnie spráwiono *BierEz D*; Chceźli wefele á rozumnie żyw być niechcicy wielkich vrzędow brać nafię, bo w wielkich pracach vmnieyźzony w żywocię [!] będziefz. *BielŻyw* 130; A fnadz co dobra mył płodzi Włzytko wielkim łtanom łzkodzy Bo to trzebá rozumnie kryć Ná co máią włytci pátrzyć Bo káždy rozno łfácuie Choćia chwałac pochlebuie *RejRozpr D2v; HistAl G4*; Widzę że cię náuká mierzi. (-) Nie mierzi/ ále tho przekwintowanie wálze mię bárzo mierzi. [...] po náłzemu ze mną mów/ nie po *Szkołfku*. [...] (-) Powiem/ áleć tho wźdy muźę rozumnie pokázác pewnym dowodem/ czego bez náuki vczynić niemogę. *OrzRozm B2v, D2; MAchomet* po ześciu bráćicy/ kroleństwo przez krwie rozłánia othrzymał/ ktore spráwował y rzádził rozumnie y ono rozłzerzył. *BielKron* 241, 141; ani pewnieyźzych potporow ku życiu/ rodzice łynom łwoym zgotować mogą/ iedno yełłize ye rozumnie przyłaczą podćiwym naukam/ y czwiczeniom wyzwolonym *KwiatKsiąż A2*; Abowie^m to Rzeczypołp. należy/ iźebj młodzienj w miełćiech byli obyczaini/ á iełłizeby byli młodźeínczykowie [!] rozumnie wjćwiczeni/ y madrze [!] wjchowáni tedy [...] *KwiatKsiąż C4*; niemoc w pokoju łye mnoży/ á przetoż roboty á prace potrzebuie: á włzákoż rozumnie/ áby od zbytniey prace ograżká łye niepoczęłá. *SienLek* 94; A ták/ iáko káždy ten młody człowiek/ ktory chćiwóści łwe ma ná wodzy/ á miłue rozumnie/ v mnie iełł máło nie Anyołem *GórńDworz Ll3v*; Káždy chytrzec czyni (włzytko) rozumnie/ lecz głupi wywiełza łprofnóć. *BudBib Prov* 13/16; *BiałKaz I*; niechay przepurgowány dobrze/ wątrobę/ żoładek/ y mieyłcá przednieyźe po wiérzchu opátrzy/ á rozumnie łye spráwuiąc/ pilno przypátruie/ iełly choroby w Cieplícách vbywa *Oczko* [40]v; Pogáńłka łtara mądrość/ piłáłá hiłtorie/ łławiąc łudzie wboiu męźne y w spráwách dzielne: ktorzy oyczyny y rzeczypołpolitey ciáły łwemi y krwią bronili/ abo rozumnie y wiernie o niey rádzili *SkarŻyw A3v*; á ktore źwierżetá wielkością podniołłe [...] / tedy tym onęłz ogromnoć [...] dał ku obronie. Owá inym włzyłtkiem káźdego rodzái u źwierżetom rozumnie iedno drugim nágradzáiąc/ ták włzyłtko obmyłł/ iźby z łwiátá zginąc rodzái nie mogły. *GórńRozm Nv; Calep* 548a, 945a, 989a; Ale w tym człowieku męźnoć iełł/ cnotá ná łwiećie zacna/ ktory o niebełpieczeńłwo niedbáiąc/ rozumnie czyni to dla R.P. co dobrému czynić przyłłoi. *GórńTroas* 4; Nędze nie poznác/ áćz kczemu łztychuiąc/ Y rzecz do rzeczy rozumnie łtołuiąc. *GórńTroas* 67; włzákże zdáło łie nam y Rycérztwu náłzemu rzecz łłuzna y rozumnie połłánowiona [*aequum consonumque rationi JanStat* 552]/ iź [...] *SarnStat* 781; *SkarKaz* 80a; [rozvmnye rospravicz, vicladacz pissmo dissero, i(d est) tractare, dicere, sapienter loqui, confirmare, exponere, declarare, eloqui lucide {diffuse tractare} *ReuchlinBartBydg* O3v].

W charakterystycznych połączeniach: czynić rozumnie (3), mówić, odpowiadać, radzić, rządzić (2), sprawić, sprawować (się) (2), zabiegać; rozumnie postanowiony, wyćwiczony.

*Zwrot: »rozumnie rozmyślać« (1): Senatorum fwo[im powiadał] [Cato] rozumnie rozmyllaycie, iefłłi[ci]e swą pracą nie]co dobrego á vżytecznego vczynili. *BielŻyw* 127.*

*»rozumnie wymyślać (a. wymyślić)« = myśleć (2): Gdy był pytan [Demokryt] iaki iefł rozdział miedzi ludzmi á zwierzęti, odpowiedział rozu^mnie wymyflać. *BielŻyw* 65; Ryczerzowie tłufci długo trwać nie mogą ani żywi być, bo żyły ich zbytnią krwią zatopione nic rozumnie, nicz o niebieskich rzeczach wymiflić niemoga, ale zawždy o cielefłnych á o krewkołci. *BielŻyw* 140.*

*Szeregi: »baczenie, (i) rozumnie« [szyk 2:1] (3): Iuvenis est quidem sed maturissime iudicat, Iefłcze w prawdzie młodziencem yefł/ ále tak bącznie y rozumnie mówi/ by mu było łto lat. *Mącz* 211d, 147a, 188a.*

*»słusznie i rozumnie« (2): Skázquezem teź/ iz obiásnienie y wyłozienie słow onych y od fyná/ dla pokazánia prawdy y dla potrzeby ná on czás/ słufłnie y rozumnie do wyznánia wiárj ábo Credá wložono iefł. *SkarJedn* 272, 315.*

2. Jako ten, który ma rozum (1) : Dziwnać to iefł Bełtya co ią Małpą zową [...] gdy ią máią łwić [...] Tedy przed nią fie wiążąc zafię odłtępuią. Oná zafię przyłzedzy tak że fie powiąże [...] Tákze teź łtán Rycerłki [...] Gdy Pánowie co tzniją ná to przyzwalaią [...] Stworzeniłście rozumnie iedno fie w tym tzuycie/ Oney Małpie Bełtiey w tym fie nie rownaycie *WierKróc* A4v.

3. Zrozumiale, jasno (2) : y yefłce tak powyez ye⁸⁰ m. krolowy abi nas nie widal wtich to náłłich rzeczach [...] abi tego zadnim obiczayem Turczy niewznaly bo gdi beda wiedziecz Turczy tedi bedzie cziefłzko panv náłchemv [...] a mi połlowie niebedziem miecz głow [...] y bedzieczie sye v.m. tego kayacz czo bedzieczie sprawowacz bo barło rozvmno ya daye znacz w m. *LibLeg* 11/59; *Explanate*, Iáłnie/ Iáwnie/ Rozumnie. *Mącz* 303b.

[Zwrot: »rozumni czyłć«: A to s mych ust i se mego rozkazania poseł Waszej Krolewskiej Miłosci pisał językiem Waszej Krolewskiej Miłosci ziemie, aby tak było rozumni czyłć. *ListyPol* I 1534/51.]

4. [Stosując przypowieść, aforyzm, alegorię: przypovyednye, Rozvmnye sinodochice ReuchlinBartBydg Y4.]

***** Bez wystarczającego kontekstu (2) :** Diserte, disertim, lucide, sapienter, facunde, eloquenter rozvmnye *BartBydg* 243; *Calep* 937b.

Cf NIEROZUMNIE

PP, AN